

Empowerment en gezondheid vanuit de achtertuin

Sanjay Khatua / DHARA, november 2009

Als Lata Jena (35) uit het dorp Baghataila, of Dolly Samal (25) uit het dorp Kiada, voor hun gezin koken maken zij zich weinig zorgen zo lang er maar rijst in huis is. Als 'bijgerecht', dat vooral wordt klaargemaakt om de rijst lekker te maken, gebruikt Lata meestal een beetje vis dat in de getijdenkreek is gevangen, terwijl Dolly meestal een paar eieren gebruikt van de eenden die ze in de naburige vijver houden. Zo nu en dan brengt een mannelijk gezinslid groenten mee van een wekelijkse markt in de buurt of bij feestelijke gelegenheden. Een klein deel van de huishoudens in dit deel van de kustvlakte van Orissa teelt bodembedekker-achtige groenten op het erf, tijdens de regentijd en de daarop volgende maanden.

In algemene zin kan gezegd worden dat veel gezinnen maar zelden verse groenten eten. De voornaamste reden hiervoor is armoede en de armoedecultuur. Ze zijn gewend om aan honger het hoofd te bieden door zo een grote hoeveelheid basisvoedsel te consumeren. In Orissa is dat rijst. Dat doen ze vanwege gebrek aan contant geld om groenten te kopen en omdat zij niet gewoon zijn een moestuin te onderhouden.

Dit draagt bij aan een toestand van ondervoeding in deze streek, met name onder vrouwen en kinderen. De streek waar het hier om gaat is het moeilijk bereikbare laagland ten zuiden van het natuurreservaat Bhitarkanika in Orissa, bij de kust aan de Baai van Bengalen. De kreek en rivieren in dit deltagebied bevatten zilt water en de grond is merendeels brak. Het gebied wordt met regelmaat geteisterd door tropische stormen en overstromingen.

Lata en Dolly zijn lid van een van een Vrouwen Zelfhulpgroep. Deze groepen zijn in veel dorpen te vinden. Het gaat om spaarclubs die veelal zijn gecreëerd via stimuleringsregelingen van de overheid. Maar de meeste werken niet goed, omdat hun leden of de maandelijkse premie niet betalen, of de kleine leningen niet afbetalen die zij van het microfonds hebben gekregen. De voornaamste reden hiervoor is dat de vrouwen over het algemeen niet met geld omgaan. De enige vrouwen die met geld omgaan zijn degenen die als dagloner werken en degenen die tot neringdoende families behoren, zoals visverkoopsters. Omdat er weinig stabiele bronnen van inkomen voor hen zijn, zijn bijna alle vrouwen voor bijna elke kleine uitgave afhankelijk van mannelijke familieleden.

Het is waar dat heel wat huishoudens seizoensgebonden groenten en kruiden kweken voor eigen gebruik. Ook hebben zij allerlei bomen, planten, bonen en knollen op het erf en in de achtertuin staan. Maar er zijn niet veel mensen die echt systematisch gebruik maken van de mogelijkheden om constant verse groenten en fruit te hebben. Bijna elk huishouden heeft daar wel een stukje grond voor, variërend van 0,02 tot 0,20 hectare, op het erf of in de achtertuin. Qua omvang gaat het om weinig grond, maar deze perceeltjes hebben een aantal voordelen:

- de grond is van relatief goede kwaliteit;
- vaak wordt hij beschermd door een omheining en de waakzame ogen van gezinsleden;
- het is makkelijk de planten water te geven door het water dat door het huishouden wordt gebruikt te hergebruiken en het teveel aan drinkwater dat voor het gezin is aangesleept te lozen. Daarnaast kan zondig nog uit de put of van de pomp worden gehaald.

DHARA heeft de kansen in kaart gebracht die deze stukjes grond aan huishoudens bieden. Ze vormen een strategische ruimte voor het op gang brengen van de empowerment van vrouwen, doordat zij ervaring kunnen opdoen met:

- beslissingen nemen en middelen beheren;
- inkomstenverwerving, sparen en micro ondernemen;
- gezondheid, hygiëne en verantwoorde voeding van het hele gezin;
- bewustwording van biodiversiteit, ecologie en het belang van duurzaam leven;
- en via dit alles, zelfbewustzijn en persoonlijke groei.

Deze haalbaarheidsstudie was een van de recente pogingen van DHARA om meer inzicht te krijgen in de dynamiek van moestuinen, plantendiversiteit, duurzaam leven en ecologie. Daarbij is ook verkend hoe een activiteit met landloze vrouwen om hun achtertuin meer duurzaam te gebruiken gekoppeld kon worden aan het project *Mens en mangroven*. Dit project bestaat sinds eind 2007, eveneens met steun vanuit Nederland. Gewerkt wordt met groepen vrouwen die van oudsher geen grond bezitten. De meesten van hen zijn afhankelijk zijn van extra inkomsten uit het vlechten van gras en andere planten die het goed doen in zilt water en op brakke grond. Ook het beter benutten van de achtertuin door deze beter te beplanten zou hen aan extra inkomsten kunnen helpen, naast de zo nodige verrijking van hun voedingsgewoonten.

De steun van Ziekenfondsboode voor deze nieuwe activiteit kwam op een cruciaal moment. Er was een pauze in de activiteiten van het *Mens en mangroven* project tussen september en december 2009. De introductie van een nieuwe activiteit kwam dus goed uit. Hoewel het om een kleinschalige activiteit gaat ten behoeve van niet meer dan zestig huishoudens zonder akkerland, is de winst relatief groot. Ten eerste is er een aantoonbare en concrete opbrengst

voor de betrokken huishoudens, niet alleen financieel maar ook in termen van gezondheid. Ten tweede zal de activiteit op termijn ook winst opleveren aan positieverbetering van de vrouwen. Ten derde houden DHARA en de bewoners van het projectgebied er een handelingsmodel aan over te kopiëren valt en gekoppeld kan worden aan andere projecten.

Het project van Ziekenfondsboede wordt in korte tijd en met heldere doelen uitgevoerd. De erven en achtertuinen bij de woonhuizen van deze gezinnen gaan groenten opleveren die hun dieet verrijken en deels verkocht kunnen worden. Gepland is een combinatie van seizoensgebonden producten en permanente begroeiing gepland. Met de betrokken vrouwen is overeengekomen is ieder van hen 250 tot 360 roepies zal sparen in de lokale Vrouwen Zelfhulpgroep. Dit tegoed wordt hun eigen fonds om snel te kunnen inspelen op kleine maar acute gezondheids- en andere problemen. Tot de zestig huishoudens behoren de *dalit* (voorheen onaanraakbaren genoemd) en Bengaalse vluchtelingenvrouwen die betrokken zijn bij *Mens en mangroven*.

De schenking hiervoor van 2500 euro van Ziekenfondsboede wordt gebruikt voor de materiële kosten van de nieuwe aanplant. Deze wordt verzorgd door de bewoners zelf. De aanschaf van zaai- en plantgoed maakt deel uit van deze kosten.

Dit bedrag is aangevuld met 750 euro uit persoonlijke giften van Nederlandse sympathisanten van het project *Mens en mangroven*. Deze middelen worden gebruikt voor de ondersteuning en organisatie van deze activiteit door DHARA.

Wat is er tot nu toe gebeurd en wat staat er nog meer te gebeuren? In vier dorpen,- twee dorpen waarin Mens en mangroven al actief was en twee nieuwe dorpen,- is de micro-planning afgerond. In deze micro-plannen hebben de vrouwen drie aanplant-strategieën vastgelegd:

- korte termijnstrategie: resultaat binnen vier maanden in de vorm van producten zoals bonen en groenten van het seizoen;
- middellange termijnstrategie: opbrengst in 1 – 4 jaar, in de vorm van meerjarige groenten en tuinbouwgewassen;
- lange termijnstrategie: opbrengst in 5 - 7 jaar, voornamelijk in de vorm van timmerhout.

De gewassen, planten en bomen vormen een combinatie van mogelijkheden om het dieet te verrijken en contant geld te verdienen. Omdat het planten aan een strikt tijdsplan en specifieke situaties (grond, water) is gebonden hebben de vrouwen besloten de projectperiode te gebruiken voor zowel planning als voorbereiding en uitvoering. De voorbereiding omvat onder andere het plaatsen van orders bij kwekerijen. Dit wordt afgerond in december 2009. De feitelijke aanplant is gestart in November en wordt afgerond in juli 2010, tijdens de regentijd. De wintergroenten, zoals chilipepers, bonen, tomaten en radijs, zijn al geplant. De groenten voor het eind van de winter en de vroege zomer, zoals watermeloen, komkommer, pompoen, bonen en papaya, zullen half December 2009 geplant zijn. De afgrenzing van grond voor de aanplant van planten en bomen die door kwekerijen worden geleverd zal eind december 2009 gereed zijn. Knolgewassen, zoals geelwortel, gember en broodwortel (yam), alsook tuinbouwgewassen en bomen voor timmerhout, moeten in de zomer geplant worden, van april tot juli 2010. Voor de uitvoering hiervan zijn de groepen zelf verantwoordelijk.

Vooruitlopend op de bijdrage van Ziekenfondsboed, met steun van Hivos Linkis, heeft DHARA in de regentijd van 2009 al een aantal knolgewassen laten planten. Het ging om gember, geelwortel en yam van de *oluo*-soort. De gember en geelwortel groeien naar behoren en zijn klaar voor de oogst in februari 2010. De *oluo*-yam, voor eigen consumptie maar ook voor de verkoop, kan voor het eerst geogst worden na drie tot vier jaar.

DHARA zal bijhouden welke concrete resultaten met deze activiteit worden geboekt.

- Op korte termijn, binnen 1 jaar, moeten deze meetbaar zijn in de vorm van beter gebruik van erf en achtertuin (d.w.z. meer gevarieerde beplanting) en betere voedingsgewoonten (dat wil zeggen meer gevarieerd eten) door zestig huishoudens verdeeld over vier dorpen.
- Op middellange termijn, binnen 3 - 4 jaar, moet het resultaat ook meetbaar zijn in de vorm van extra inkomsten voor de vrouwen, die deels zijn ingebracht in zelfhulpgroepen van de vrouwen. Ook op middellange termijn valt na te gaan of de activiteit een voorbeeldfunctie heeft vervuld en door anderen is nagevolgd.
- Over de vraag of dit alles ook daadwerkelijk tot *empowerment* en positieverbetering van de vrouwen en tot een betere gezondheid van henzelf en hun kinderen heeft geleid, kan pas op langere termijn, in 5 – 7 jaar, enige zekerheid worden verkregen. Daarvoor zou dan wel op korte termijn een nulmeting moeten worden verricht.